

І.І. Костащук

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича,
ivan_kostaschuk@ukr.net*

РЕЛІГІЙНИЙ ПРОСТІР ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

На сучасному етапі розвитку суспільства все більшого впливу набуває релігійне життя, яке проявляється у появі нових релігійних напрямів та громад, розвію релігійного туризму та паломництва, та на жаль загострення релігійних конфліктів та протистоянь. Тернопільська область являється яскравим прикладом, де релігія відіграє чимале значення у розвитку суспільних відносин, а населення характеризується значною релігійною активністю, що можна простежити у кількості віруючих на богослужіннях, а також у значній кількості релігійних громад, їх постійному збільшенні. Ще однією особливістю даного регіону є те, що на його території стикаються дві історико-географічні землі – Галичина та Волинь, а також те, що область є моноетнічною. Тому дослідження релігійної сфери Тернопільської області є досить актуальними і перспективними для подальших наукових досліджень.

Дослідженнями релігійної сфери в окремих регіонах займалися такі вчені, як О. І. Шаблій, А. С. Ковальчук, С. В. Павлов, К. В. Мезенцев, О. О. Любіцева, В. О. Патійчук, О. Г. Кучабський, П.В. Шуканов, Л.В. Ключко, Н.І. Прус, В.П. Оніщук, Ю.Л. Когатько, А.А. Цюрмаста та інші. Дослідження релігійного простору Тернопільської області частково розглядається у працях І.М. Барни.

Метою даних досліджень було передбачено провести аналіз суспільно-географічних особливостей формування та сучасної територіальної організації релігійного простору Тернопільської області. Відповідно до мети було поставлено такі завдання: проаналізувати конфесійний склад та компонентну структуру релігійної сфери регіону; виявити відміни у конфесійній структурі

історико-географічних земель Галичини та Волині (у межах Тернопільської області).

За даними на 1 січня 2015 року, в області налічується 1811 зареєстрованих релігійних організацій, з них абсолютну більшість становлять релігійні громади – 1750. Частка що припадає на інші види зареєстрованих релігійних організацій становить 61 одиниці, та є доволі незначною, порівняно із загальним показником – в тому числі і єпархії-об'єднання 12 одиниць, 40 монастирів [1].

Нами було розглянуто скільки релігійних громад припадає на 1000 осіб в кожному з районів області. Також розраховуємо обернений показник – середню кількість населення що припадає на одну релігійну організацію.

За допомогою цих показників можна розрахувати та порівняти співвідношення чисельності населення до кількості релігійних організацій. Такі розрахунки проводимо по районах області, а також по м. Тернопіль (табл.1).

Таблиця 1

Співвідношення кількості релігійних організацій відносно кількості населення по території Тернопільської області

Адміністративна одиниця	Населення в особах	Чисельність релігійних організацій	Коефіцієнт густоти релігійних організацій	Середня кількість населення на 1 релігійну організацію
Бережанський район	41407	89	2,15	465
Борщівський район	67809	122	1,80	556
Бучацький район	63961	132	2,06	485
Гусятинський район	61096	110	1,80	555
Заліщицький район	47485	101	2,13	470
Збаразький район	58119	115	1,98	505
Зборівський район	42240	114	2,70	371
Козівський район	38394	58	1,51	662
Кременецький район	68894	123	1,79	560
Лановецький район	29812	81	2,72	368
Монастириський район	28835	61	2,12	473
Підволочиський район	42842	126	2,94	340

Підгаєцький район	18894	45	2,38	420
Теребовлянський район	66448	132	1,99	503
Тернопільський район	66631	103	1,55	647
Чортківський район	75071	113	1,51	664
Шумський район	33808	84	2,48	402
м. Тернопіль	217896	102	0,47	2136
По області	1069642	1811	1,69	591

Для наочного відображення кількісних відмінностей в загальному по районах нами складено графіки (рис. 1 та рис. 2).

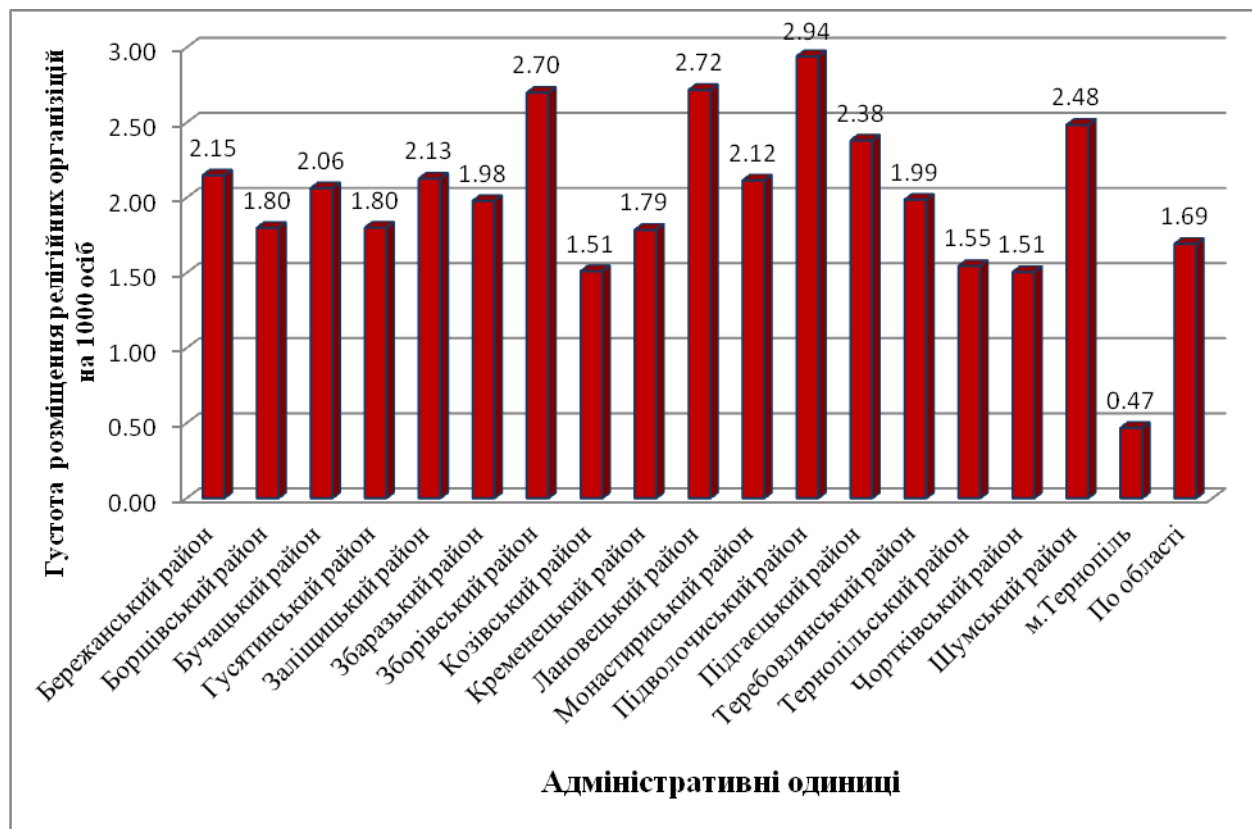
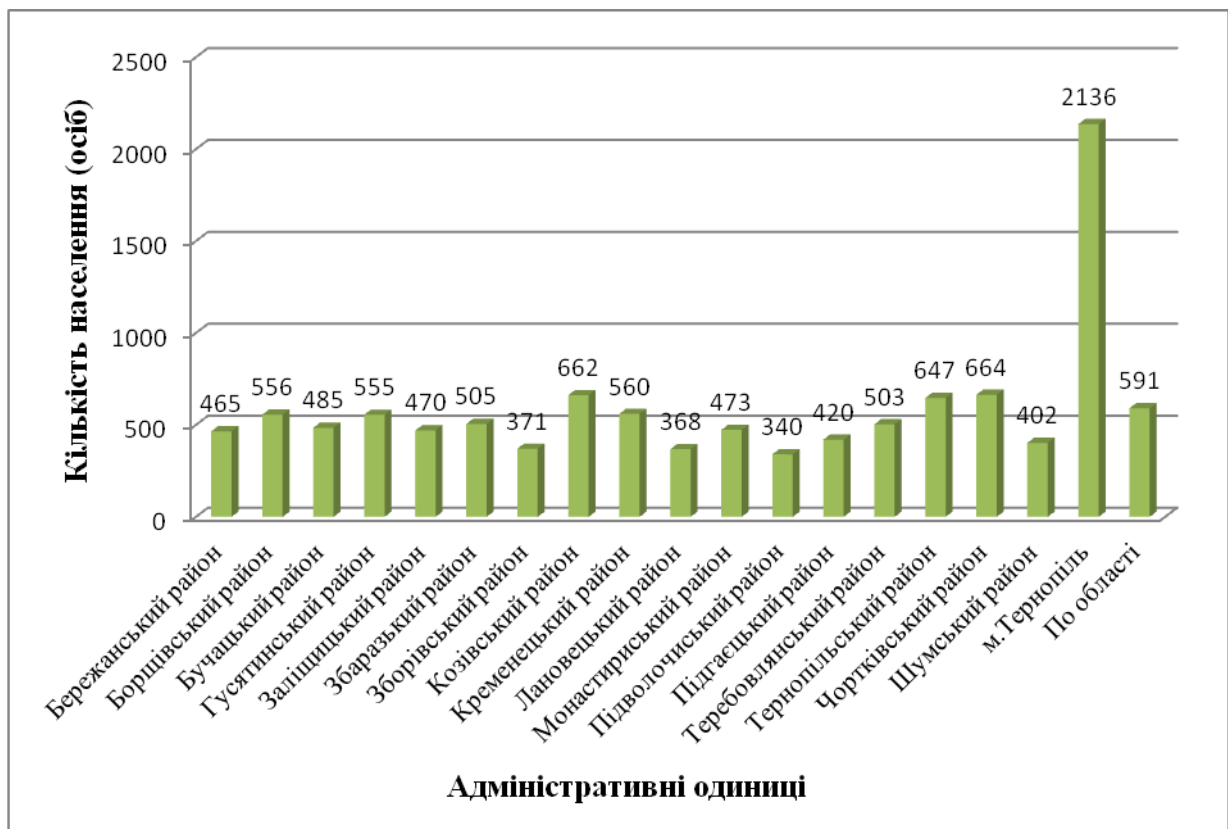

Рис. 1. Густота розміщення релігійних організацій на 1000 осіб населення

Як видно із рисунку 1 та табл. 1, взагалі по області густота розміщення релігійних організацій становить 1,69 на 1 тисячу осіб. Найвищі показники спостерігаються в Підволочиському та Лановецькому районах області 2,94 та 2,72. Вище середньо обласного показника знаходяться також такі північні райони області, як Зборівський – 27 РО (релігійних організацій) та Зборівський і Шумський райони по 2,7 і 2,48 РО на 1 тис. населення. Слід також виділити також Підгаєцький, Березанський, Буцацький, Заліщицький, Теребовлянський та Монастирський райони, де також спостерігається

переважання кількості релігійних громад відносно середнього показника по області. Приблизно відповідають загально обласному показнику, статистичні дані Збаразького, Борщівського, Густинського та Кременецького районів, 1,9-1,7 РО на 1тисячу населення. Нижче середньостатистичного показника знаходяться Тернопільський, Козівський, та Чортківський райони області – 1,5 зареєстрованих релігійних організацій на 1 тисячу населення. Також слід виділити і саме місто Тернопіль де коефіцієнт густоти розміщення офіційно зареєстрованих релігійних організацій на кожні тисячу населення становить 0,47. Така кількість впливає на величину середнього показника по області в цілому.

Рис. 2. Кількість населення на одну зареєстровану релігійну організацію по районах області та м. Тернопіль

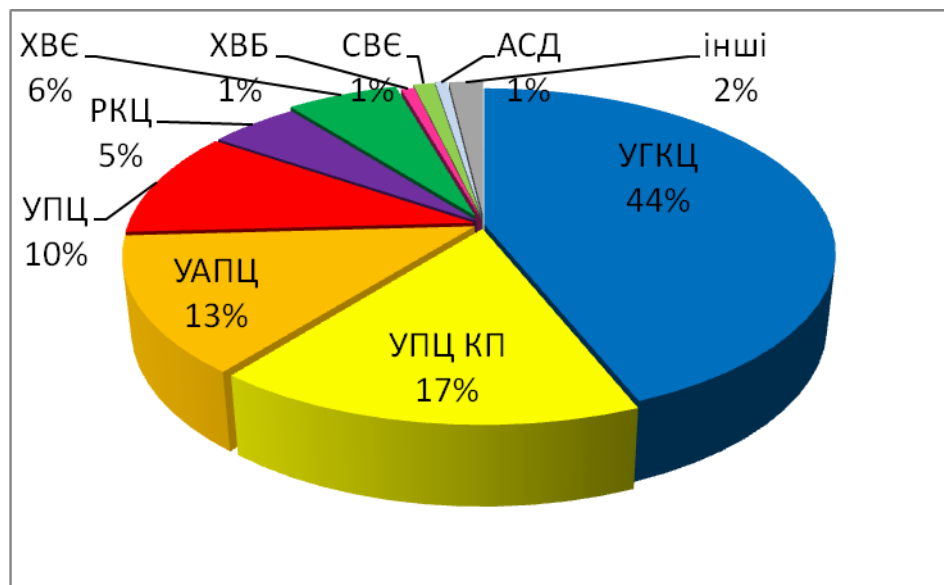
Проаналізувавши рис. 2. можна побачити що тут на фоні усіх інших показників особливо виділяється м. Тернопіль, де кількість населення що припадає на одну релігійну громаду майже в тричі перевищує загальні показники по області. Відносно вищими показниками понад 650 осіб на одну релігійну організацію, стосовно середньо обласних характеризуються

Тернопільський, Козівський та Чортківський райони. Понад 500 чоловік на одну релігійну організацію припадає на Борщівський, Збаразький, Густинський та Теремовлянський райони. Понад 400 осіб на одну релігійну організацію припадає Монастириський, Бережанський, Заліщицький, Підгаєцький та Шумський райони області. Найменша ж кількість населення на одну зареєстровану релігійну організацію менше 400 чол. припадає на Зборівський, Лановецький та Підволочиський райони.

Основною причиною співвідношень які ми спостерігаємо в результаті проведеного аналізу, можна вважати демографічні особливості кожного з районів. Високий показник кількості осіб на одну релігійну організацію, чи низька густота розміщення зареєстрованих релігійних організацій на 1 тисячу осіб характерна для міста Тернополя, де сконцентрована відносно велика кількість населення та наближених територіально до обласного центру районів, таких як: Тернопільський, Козівський, Теремовлянський та ін. Подібна ситуація характерна для Чортківського району де за рахунок відносно великої кількості населення м. Чорткова відносно свого району. В районах де переважають сільські населені пункти з порівняно нижчою концентрацією населення на одному місці, можна спостерігати порівняно низьку кількість населення на одну зареєстровану релігійну організацію та відповідно відносно високу кількість зареєстрованих релігійних організацій на 10 тис. населення. Вже закономірним є те що на території або поблизу міст та містечок можна зустріти порівняно більшу кількість нетрадиційних та сектантських релігійних організації ніж на території невеличкого містечка чи селища, де переважно сконцентровані релігійні конфесії, що традиційно переважають по всій території області. Це дає підстави судити про моноконфесійність менш урбанізованих районів, та поліконфесійність урбанізованих районів області і міста Тернополя.

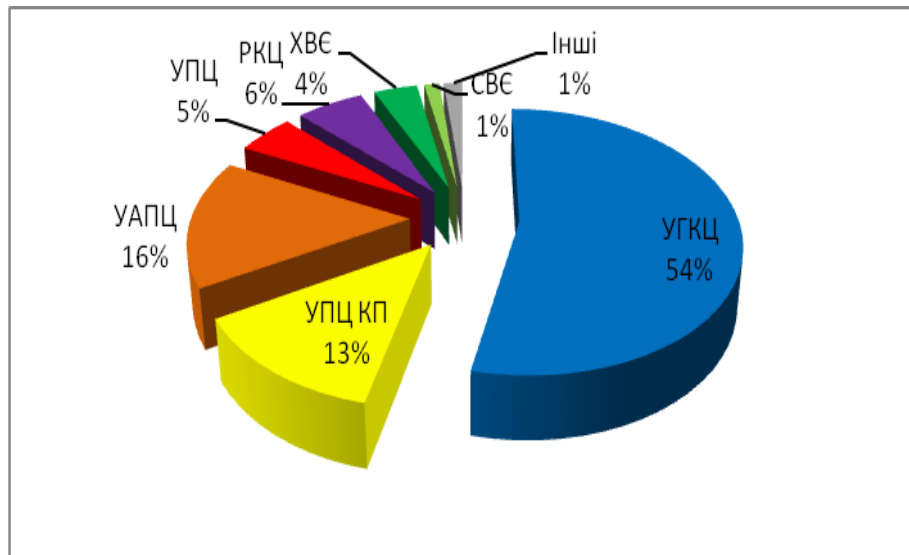
Як вже історично традиційно склалося, найчисленнішою Церквою на території Галичини являється Українська Греко-Католицька Церква. Не є виключенням і ситуація в Тернопільській області: тут частка УГКЦ становить

44% від загальної кількості релігійних організацій. На другому місці перебуває Українська православна Церква Київського Патріархату (УПЦ КП), її частка становить – 17% від загальної кількості РО області. Загалом частка православних церков на Тернопільщині становить 40% від загального значення, сюди окрім УПЦ КП входить Українська Автокефальна православна Церква (УАПЦ) – 13% та Українська православна Церква (УПЦ) – 10%. На Римо-Католицьку церкву припадає 5%, на Християн Віри Євангельської та організації інших релігійних конфесій припадають 6 та 5 % відповідно (рис. 3).

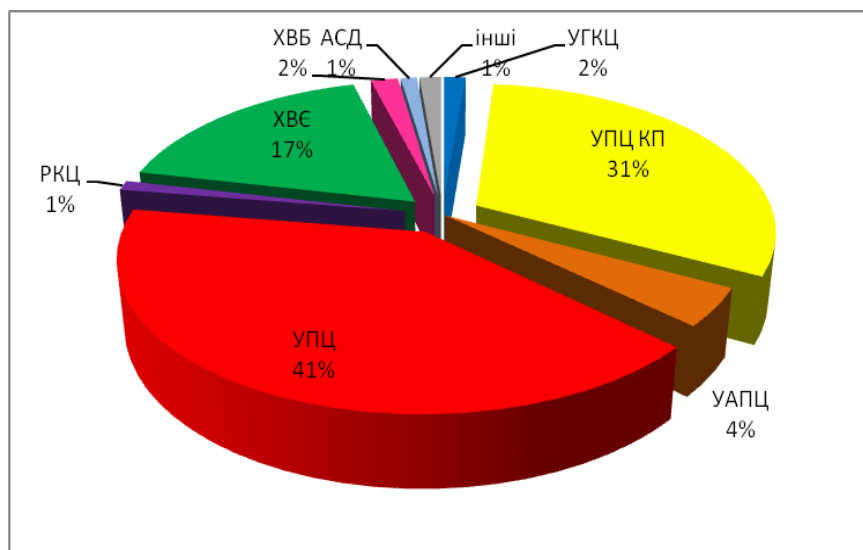
Рис. 3. Конфесійна структура релігійного простору Тернопільської області [1]

Дещо іншим є розподіл релігійних організацій за історико-географічними землями Тернопільської області. Через певні відмінності в історичних особливостях розвитку території Тернопільської області тут окремо виділяють, як уже зазначалося, дві історико-географічні Землі: Галичину та Волинь. Переважна частина області належить до Галичини і тільки північні райони, а саме – Шумський, Кременецький та Лановецький до волинської частини області.

*Рис. 4. Конфесійна структура релігійного простору Галичини
(у межах Тернопільської області) [1]*

Як видно з рис. 4 частка релігійних організацій в залежності від їх приналежності до релігійної конфесії практично збігається із загальнообласними показниками. Тут також спостерігається переважання УГКЦ (763 організації) – 54%, що на 10% більше загальнообласного показника по області. Римо-Католицька церква в галицькій частині області налічує 84 релігійні організації, що становить 6% від усіх РО та на 1% перевищує загальнообласний показник. Частка православних конфесій в сумі складає 34%, що на 4% менше загального показника по області. Досить незначною тут є частка УПЦ – всього 5% та налічує 72 організації. УПКЦ КП (186) та УАПЦ (223) – складають по 13% та 16% відповідно. Серед протестантських конфесій в цьому історико-географічному регіоні Галичини переважають Християни Віри Євангельської (п'ятдесятники), частка яких становить 4%. Інші протестантські конфесії складають в сумі 2%.

Рис. 5. Конфесійна структура релігійного простору Волині (у межах Тернопільської області) [1]

Цілком іншою є ситуація щодо співвідношення релігійних конфесій на території Волині у межах Тернопільської області. Тут на відміну від Галичини спостерігається значна перевага православних церков, що в силу історичних особливостей зберегли і закріпили свої домінуючі позиції на даній території – 2/3 від загальної кількості релігійних організацій цієї частини області. Найбільше представництво тут має УПЦ – 41%, що більш як в тричі перевищує загальнообласний показник. На другому місці УПЦ КП – 31%, що вдвічі більше від середнього показника по області. Незначним порівняно із загальними показниками є представництво в північних районах Тернопільщини УАПЦ – 4%, тоді як в загальному по області – 13%. Надзвичайно низькою порівняно з загальною кількістю громад, а також кількістю в Галицьких районах області є представництво католицьких конфесій (всього 2%, по одному на РКЦ та УГКЦ). Така особливість зумовлена не поширенням впливу Берестейського Собору на дані райони, з метою послаблення конфлікту між Православною та Уніатською Церквами на той період. Також варто зазначити про досить значний показник поширення ХВС що більш ніж у 4 рази перевищує загальний показник по області в цілому.

Таким чином можна стверджувати, що релігійний простір сформувався в першу чергу під вплив історико-географічних факторів, є індикатором

етнічного складу населення та його ментальності, а також може виступати основним орієнтиром проведення меж історико-географічних країв, земель тощо.

Література:

1. Матеріали Департаменту культури, релігій та національностей Тернопільської обласної державної адміністрації